

Tózsza István¹

**Recrudescunt diutina inclytæ
gentis Hungaræ vulnera,²
avagy a magyar identitás romlása**

Imre Miklós professzor úrnak, a kuruckor és a nemzeti szabadságmozgalmak nagy tisztelőjének ajánlva, 65. születésnapja alkalmából barátsággal.

Ez a tanulmány a „Z” generációs egyetemista fiatalok körében ad hoc végzett felmérés eredményére támaszkodva próbál magyarázatot keresni a magyar nemzeti identitás alapját képező ismeretek megdőbbentően alacsony voltára. És utat is kíván keresni ennek javítására, ami nélkül a nemzetállam a jövő vezető értelmiségében nehezen talál táptalajra.

2014-ben a Budapesti Corvinus Egyetemen a turizmus-vendéglátás alapszakhoz³ egy olyan szabadon választható tantárgyat hirdettem meg, amely – akkor úgy gondoltam – a turizmus alapszakos közgazdászhallgatóknak olyan kiegészítő, specifikusan magyar tudást és annak hasznosításához szükséges kompetenciát nyújthat, amelyet sikerrel kamatoztathatnak szakmájukban. Ennek a tantárgynak a megnevezése „magyar nemzeti örökségtervezés” volt, figyelemkeltő hívószava pedig a 2013-ban hatályba lépő hungarikumtörvény⁴ után a „hungarikumok”.

A tantárgyat a BCE-n 2014 óta folyamatosan, minden szemeszterben oktatom, és ugyan a turizmus-vendéglátás alapszakon elveszítette kötelezően

¹ Egyetemi tanár, Nemzeti Közszerzési Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Kar Közszerzési és Infotechnológiai Tanszék, Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi, Politikai és Regionális Tanulmányok Intézet Gazdaságföldrajz, Geoökonómia és Fenntartható Fejlődés Tanszék. Kapcsolat: tozsza.istvan@uni-nke.hu, istvan.tozsza@uni-corvinus.hu.

² „Megújulnak a dicsőséges magyar nemzet régi sebei.” (II. Rákóczi Ferenc Ráday Pál fogalmazásában, 1704-ben megjelent, latin nyelvű manifesztumának kezdő és legtöbbször idézett mondata.)

³ 2010–2013 között a mai Nemzeti Közszerzési Egyetem elődjén, a Budapesti Corvinus Egyetem (BCE) Államigazgatási Karán a Közigazgatás-szervezés és Urbanisztika Tanszék vezetése mellett a BCE Gazdálkodástudományi Karán a Gazdaságföldrajz Tanszék vezetését is elláttam, amely akkor a turizmus-vendéglátás alapszakot gondozta.

⁴ A 2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról.

választható státuszát, a BCE mindhárom karán az összes BA-szakos hallgató felveheti szabadon választható tantárgyként. Az 1. táblázat mutatja, hogy szemeszterenként hány hallgató vette fel eddig a BCE-n; továbbá 2018-tól már a Nemzeti Közszerológati Egyetem (NKE) Államtudományi és Közigazgatási Karán is választható tantárgy, sőt 2019-től angol nyelven is elindult, valamint a 2019/20. tanév 1. szemeszterétől már az NKE Rendészettudományi Karán is megjelenik.

1. táblázat. A Hungarikumok és magyar nemzeti örökségtervezés (BCE)
és a Hungarikumok és nemzeti örökségvédelem (NKE) című tantárgyak
eddiggi nappali tagozatos hallgatók létszámai

<i>Budapesti Corvinus Egyetem (BCE)</i>			<i>Nemzeti Közszerológati Egyetem (NKE)</i>		
<i>Tanév</i>	<i>Félév</i>	<i>Létszám</i>	<i>Tanév</i>	<i>Félév</i>	<i>Létszám</i>
2014–2015	1	67	–	–	–
2014–2015	2	20	–	–	–
2015–2016	1	40	–	–	–
2015–2016	2	38	–	–	–
2016–2017	1	64	–	–	–
2016–2017	2	39	–	–	–
2017–2018	1	73	–	–	–
2017–2018	2	29	2017–2018	2	99
2018–2019	1	67	2018–2019	1	29
2018–2019	2	39	2018–2019	2	29 (angol nyelven!)
Összesen		576 hallgató	Összesen		158 hallgató

Forrás: a szerző saját – tantárgyfelelősi – adatai

A tantárgy részletes képzési kimeneti követelményeit a 2. táblázat tartalmazza. Ebből is látható, hogy a cél nem az volt, hogy a makói hagymáról, a herendi porcelánról, a Rubik-kockáról, a Kodály-módszerről vagy Széchenyi István örökségéről tanuljanak! Hiszen az ilyen jellegű tudás elsajátítása az alap- és középfokú oktatás feladata. A cél az volt, hogy a hallgatók képesek legyenek a magyar nemzeti értékek menedzselésére, megőrzésére és hasznosítására – nemcsak a turizmusban, hanem a gazdaság, a külkereskedelem és a közigazgatás területén is. Azt, hogy az egyetemista fiatalok birtokában vannak az általános iskolai és középiskolai magyar irodalomra, magyar történelemre, magyar földrajzra és magyar kultúrára vonatkozó tananyag tudásának – jó-hiszeműen – feltételeztem.

2. táblázat. A Hungarikumok és nemzeti örökségtervezés, illetve -védelem című tantárgy képzési kimeneti követelményei a kognitív magyar nemzeti identitás fejlesztése szempontjából

1. Kompetencia	Megnevezése Leírása	1. Magyar Értéktár menedzsment A 2012. évi, a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról szóló XXX. törvényben meghatározott nemzeti értéktár piramis célja, szerkezete, működése, felelősei, eljárásai.
Összetevői	Tudás	A hallgató ismerje a nemzeti értéktár piramis építésének államigazgatási eljárásrendjét.
	Készség	Képes legyen egy helyi értéket a megfelelő dokumentumokkal beléptetni a helyi értéktárba, ezzel biztosítva azok megőrzését.
	Attitűd	Úgy álljon az értéktárba felvett értékekhez, hogy azok lényegesek a települési tökevonás (mint legfontosabb önkormányzati feladat) szempontjából is.
2. Kompetencia	Megnevezése Leírása	2. Település Arculati Kézikönyv menedzselése A 2016. évi, a településkép védelméről szóló, LXXIV. törvény végrehajtásának útmutatója, a Település Arculati Kézikönyv célja, szerkezete, szerkesztése és felhasználása.
Összetevői	Tudás	Ismerje a Település Arculati Kézikönyv tartalmi és formai követelményeit.
	Készség	Képes legyen egy konkrét Település Arculati Kézikönyv megszerkesztésére.
	Attitűd	Elkötelezett legyen a helyi értékek megmentésében, feltárásában, fenntartásában, hogy javítsa a település esélyét a településversenyben.
3. Kompetencia	Megnevezése Leírása	3. Országimázs, országmárka, országmarketing Az országérték összetevői: országhűség, hazaszeretet, országgép, országmárka, országindex, jó ország index, a nemzeti értékek szerepe az országimázs kialakulásában.
Összetevői	Tudás	A hallgató ismerje az előző pontban felsorolt fogalmak tartalmát és kialakulásuk tényezőit. Tudja, hogyan és mi alapján történik a nemzetközi ország- és jó ország indexek kialakítása, és ezek hogyan befolyásolják egy adott ország gazdaságát.
	Készség	A hallgató képes legyen szaktanácsot adni, vagy részt venni olyan kormányzati munkákban, amelyek célja a magyar országérték javítása, és a nemzetközi országmárka- és jó ország index listákon a magyar pozíció javítása.
	Attitűd	Lássa át a hungarikumok feltárásának és menedzsmentjének a fontosságát nemzetközi szinten is.

<i>4. Kompetencia</i>	<i>Megnevezése</i>	4. Településmarketing
	<i>Leírása</i>	A települési értékek auditálása, a települési kép (külső és belső, szakmai és partnerimázs) szerepe, a cél-csoport-szegmentáció, a márkázás és a kommunikáció.
	<i>Tudás</i>	A hallgató értse meg a településmarketing fontosságát a helyi tökevonásban, ismerje a települési arculatok formázásának módszertanát, legyen tisztában a márkázás és a kommunikáció jelentőségével, és pontosan tudja, hogy mit jelent a település „eladása”, s annak mik a következményei.
	<i>Készség</i>	A hallgató képes legyen részt venni vagy irányítani a települési értékaudit, a települési imázsformálás és a településmárkázás munkafolyamatait.
<i>Összetevői</i>	<i>Attitűd</i>	Tudatosuljon benne a településmarketing kulcsszerepe a települési tökevonásban, az élhető település kialakításában, s ebben az önkormányzatok szükségszerű vezető szerepe és felelőssége.
<i>5. Kompetencia</i>	<i>Megnevezése</i>	5. Nemzeti identitástudat
	<i>Leírása</i>	A helyhez kapcsolódó olyan ismeretanyag, amely érzelmi motiváció útján tudatosul az emberekben, ezzel elősegítve kreatív gondolkodásukat és lokálpatriotizmusukat.
	<i>Tudás</i>	A hallgató legyen tisztában azzal, hogy a fiatal generációval a helyi értékeket interaktív és érzelmi kötődést kialakító módszerekkel kell megismertetni.
	<i>Készség</i>	Képes legyen megtervezni olyan módszereket, amelyekkel a helyhez kötődő identitástudat kialakítható az alap-, középfokú oktatás, valamint az önkormányzati kommunikáció során.
<i>Összetevői</i>	<i>Attitűd</i>	Fogadja el, hogy a hazaszeretetre (illetve a szűkebb pátria = település szeretetére) nevelő, ösztönző módszer a helyi identitástudat erősítése, ami a nemzetállami lét alapja.
<i>6. Kompetencia</i>	<i>Megnevezése</i>	6. Hungarikumok és nemzeti értékek
	<i>Leírása</i>	A hungarikumok definíciója, kategóriái, földrajzi helyhez kötése, fenntartása és üzleti menedzsmentje. 2012. XXX. „hungarikumtörvény”.
	<i>Tudás</i>	Ismerje a hivatalos hungarikumokat, a magyar nemzeti értéktárban található és a legjelentősebb magyar természeti, gazdasági kulturális örökséget.
	<i>Készség</i>	Legyen képes felsorolni, jellemezni, lokalizálni a legjelentősebb magyar értékeket, és alkalmazni a hungarikumokkal kapcsolatos jogszabályt.
<i>Összetevői</i>	<i>Attitűd</i>	Ismerje fel és el a hungarikumok jelentőségét a gazdasági életben.

7. Kompetencia	Megnevezése	7. Kreatív gondolkodás mint a nemzeti identitástudat eredménye
	Leírása	Az érzékelés során keletkező memóriaegységek erőssége és szerepe a kreativitásban. A helyi identitás és a helyi értékek szerepe a tartós memóriakapcsolatok kialakulásában.
	Összetevői	Tudja, hogyan működik a tudatos (kéreg) és a tudat alatti (kéreg alatti) memorizálás, és ebben mi a szerepe az emócióknak. Hogyan lehet tartós memóriakapcsolatokat kialakítani a helyi identitástudat erősítésével.
	Készség	A hallgató képes legyen kataritikus, érzelemgazdag és interaktív tudás átadásra a magyar értékeket és a hungarikumokat illetően.
	Attitűd	Úgy álljon a magyar értékekhez, hogy azok nemcsak hazaszeretetre nevelnek, nemcsak gazdasági (eladási, tőkevonzási) szerepük lehet, de ismeretük kreatív gondolkodásra is nevel.

Forrás: a szerző – mint tantárgyfelelős – saját szerkesztése

Szinte véletlenül szembesültem olyan furcsaságokkal, hogy az 1996 után született és az egyetemekre bekerülő „Z” generáció tagjai nemcsak azt nem tudják, hogy hol van Szentes vagy Gyula például, de Tokajt Eger helyére, Pannonhalmát Balatonfüred helyére jelölik be egy vaktérképen. Makót Veszprém megyébe helyezik, s az olyan néprajzi tájegységekről, hogy Ormánság, Kalotaszeg vagy Göcsej, azt sem tudják, hogy eszik-e, vagy isszák.

Amikor tudatosan, kisebb tesztekkel, röpdolgozatokkal és szemináriumgyakorlatokkal próbáltam mérni a magyar identitásuk kognitív szintjét, kiderült, hogy 100 közül egy hallgató sem ismeri fel például a Rákóczi- vagy a Klapka-induló dallamát. A Rákóczi-indulóét, amely valaha nem hivatalos magyar himnusként szolgált, s amikor a fiatalok egykori „diszkójában”, a kaszinókban pontban éjfélkor a cigányprímás játszani kezdte, a fiatalok a vezérlő fejedelem iránti tiszteletük jeléül felálltak, némán koccintottak, majd hazamentek. A magyar identitást tükröző zenei értékekről szólva, szinte ijesztő volt egy-egy kísérlet eredménye, amikor egyetlen hallgató sem volt képes felismerni és azonosítani hallás után a legismertebb dallamokat Brahms *Magyar tánc*aiból, Liszt *Magyar rapszódia*jából, Kodály *Háry János*ából, Erkel *Hunyadi László*jából, vagy éppen Kálmán Imre *Csárdás királynő*jéből. A *Szózat*ot ugyan felismerték többen, de a zeneszerzőjét már senki nem tudta.

Szinte egyetlen olyan magyar verssort vagy magyar nótá szöveget, amiről azt hinnénk, hogy minden magyar tudja, nem ismernek fel. Nem ismerik a híres köztéri szobrainkat, a festményeinket, műemléki épületeinket, a szobrászokról, festőkről és építészeinkről nem is beszélve. Olyan mértékben hiányzik

a magyarságukra vonatkozó kulturális ismeretük, mintha sohasem jártak volna (magyar) általános iskolába, mintha sohasem tettek volna – emelt szintű – érettségit magyar irodalomból vagy történelemből, s mintha nem 420 pontérték felett kerültek volna be a (magyar) egyetemekre. Ezt már bátran állítom, mert dolgozatok és tesztek százaival tudom alátámasztani azt a hihetetlen és totális tájékozatlanságot, amit tapasztalnom kell. Ugyanúgy kiesett az emlékezetükből az általános és középiskolai magyar vonatkozású tudásanyag, mint ahogy a fizikai, matematikai és kémiai képletek kiesnek az emberek emlékezetéből érettségi után – ha nem használják őket. Ha ezektől a magyar egyetemistáktól – ki merem mondani – bármit kérdezzünk a magyar irodalommal, földrajzzal, történelemmel kapcsolatban, ugyanolyan tudatlansággal szembesülünk, mint ha – teszem azt – a kambodzsi történelemből, irodalomból vagy kultúrából kérdeznénk bármit egy átlagos magyar egyetemistától.⁵

Álljon itt néhány konkrét példa: Az írásbeli vizsgák egyik bevezető kérdése általában egy-egy képaláírás kérése, ahol Petőfi Sándor képe alá rendszerint József Attila nevét írják a hallgatók, Arany Jánosé alá pedig Jókai Mórt. Ifj. Papp László – vendéglőadó – kérdésére, hogy „ki hallott már az édesapámról?” 2016. április 4-én 24 hallgató közül egy sem emelte fel a kezét. 2019. május 5-én szóbeli vizsgán, mikor szóba jött a *Pál utcai fiúk* című regény, a hallgató Gárdonyi Gézá-t nevezte meg íróként. 2018. januári írásbeli vizsgán Szinyei Merse Pál *Majális* című festményét egyik hallgató „páneurópai piknikként” azonosította. A 2019. május 9-i írásbeli vizsgán pedig a *Bánk bán* című nemzeti operánk zeneszerzőjeként 29 hallgató egyöntetűen Katona Józsefet nevezte meg. Ha azt gondolnánk, hogy ezek elszigetelt esetek, álljon itt egy-egy teszteredmény, amely már több száz hallgató tudásszintjét tükrözi.

⁵ Jellegzetes példa erre egy, a fiatalok körében népszerű, magyarországi rádiós műsorvezető, a francia Cooky esete, amikor 2015-ben egy egyetemista (!) lánnyal beszélgetett élő adásban – és ezt tanúsíthatom, mert végighallgattam. Cooky saját, jól hallható akcentusára utalva megkérdezte a lánytól, tudja-e, hogy ő milyen nemzetiségű. A lány nem tudta. A műsorvezető segített neki: „Párizsban születtem, akkor milyen nemzetiségű vagyok?” Nincs válasz. „Hát melyik ország fővárosa Párizs?” kérdezte elkeseredetten Cooky. Végre megszólalt a magyar egyetemista: „Afrikáé?” ... Az 1980-as években láttam egy angol tévéparódiát az amerikai oktatási rendszerről. Akkor minden épeszű ember azt gondolta volna, hogy ilyen nálunk soha nem fog előfordulni, csak az amerikai iskolarendszer „termelhet ki” ilyen mérhetetlen tudatlanságot. A műsorban a tanár a II. világháborút szeretne tanítani, de rájött, hogy a középiskolások meglehetősen keveset tudnak a témáról. „Hát ki ellen harcoltak az angolok és az amerikaiak a II. világháborúban?” – kérdezte többször, de nem kapott rá választ. Mentő gondolata támadt: „Ki látta *Az elveszett frigyláda fosztogatóit*?” – kérdezte az 1981-ben megjelent *Raiders of the Lost Ark* című Indiana Jones-filmsikerre utalva. A kérdés talált, minden fiatal lelkenézve jelentkezett, hogy látták, ismerik, kedvelik a filmet. „Nagyszerű – mondta a tanár fellélegezve –, hát kik ellen harcolt Indiana Jones a sivatagban?” „A kígyók ellen, tanár úr!” Párizs mint Afrika fővárosa, sajnos már ez a szint...

3. táblázat. A magyar kognitív identitás mérési eredménye 689 teszt alapján a Budapesti Corvinus Egyetem és a Nemzeti Közszerológati Egyetem „Z” generációs hallgatói között⁶

A kérdés irányultsága	BCE BA	NKE BA	BCE MA
Felismeri-e a sárospataki várat képről?	27%	12%	26%
Tudja-e, hogy Kolozsvárott van a Mátyás király-emplékmű szoborkompozíció?	37%	37%	30%
Tudja-e, hogy a Déri Múzeumban látható a Munkácsy-trilógia?	5%	12%	17%
Tudja-e, hogy Madarász Hunyadi László siratása című képén az egyik sirató – Garai Mária mellett, az édesanya – Szilágyi Erzsébet?	22%	12%	0%
Felismeri-e a <i>Búcsúzás Kemenesaljától</i> című költemény kezdő sorairól Berzsenyi Dániel költőt? („Messze setétedik már a Ság teteje...” stb.)	16%	0%	0%
Tudja-e, hogy Koppány vezér Árpádfia Tarhos leszármazottja?	5%	0%	0%
Tudja-e, hogy a galambóci csatában Rozgonyiné Szentgyörgyi Cicelle mentette meg Zsigmond magyar király és császár életét?	0%	0%	0%
Tudja-e, hogy Kápolnásnyéken született Vörösmarty Mihály? („Ki gépen száll fölébe, annak térkép e táj, s nem tudja...” stb.)	17%	0%	1%
Felismeri-e képről a kecskeméti Cifrapalotát?	55%	25%	56%
El tudja-e egy Magyarország-térképen helyezni Tokajt, legalább 40 km-es pontossággal?	38%	37%	78%
<i>Összes (igen)</i>	<i>21%</i>	<i>15%</i>	<i>33%</i>
Tudja-e, hogy Rákóczi a kassai dómban van eltemetve?	–	–	34%
Tudja-e, hogy Aradon van a magyar Szabadság-szoborkompozíció?	–	–	0%
Felismeri-e a <i>Budavár visszafoglalása</i> című történelmi festményt?	–	–	0%
Tudja-e, hogy a Feszty-körkép Ópusztaszeren van?	–	–	56%
Tudja-e, hogy a „boszorkányok nincsenek” kitétel Könyves Kálmán törvénykönyvéből való?	–	–	26%
Tudja-e, hogy István király Árpádfia Solt dédunokája?	–	–	52%

⁶ Összesen 537 Budapesti Corvinus Egyetem, nappali alapszakos hallgató. Turizmus-vendéglátás, Gazdálkodás és menedzsment, Emberi erőforrások, Gazdaságinformatika, Kereskedelem és marketing, Nemzetközi tanulmányok, Szociológia, Pénzügy és számvitel, Vidékfejlesztés agrármérnök, Alkalmazott közgazdaságtan alapszakokról.

Összesen 129 Nemzeti Közszerológati Egyetem Közigazgatás szervezési, nappali alapszakos hallgató.

Összesen 23 Budapesti Corvinus Egyetem, Regionális környezetgazdaságtan nappali mesterszakos hallgató (kontrollcsoportként).

<i>A kérdés irányultsága</i>	<i>BCE BA</i>	<i>NKE BA</i>	<i>BCE MA</i>
Tudja-e, hogy a nándorfehérvári csatára emlékeztet a déli harangszó Európa-szerte?	–	–	86%
Tudja-e, hogy Monokon született Kossuth Lajos?	–	–	0%
Felismeri-e képről a magyar eklektikus építészet remekét, a budapesti New York-palotát?	–	–	34%
El tudja-e egy Magyarország-térképen helyezni Pannoniámat legalább 40 km-es pontossággal?	–	–	69%
<i>Összes (igen)</i>	–	–	54%

Forrás: a szerző – mint tantárgyfelelős – saját felmérése

Az alapszakos hallgatók magyarságtudata kognitív szinten 15–21%-os, a mesterzakos kontrollcsoporté 33%. Ez az ismereteikre vonatkozó igen alacsony nemzeti identitástudat nem biztosítja azt, hogy az affektív (érzelmi) és az akció (cselekvési) magyar identitástudatuk esetleg ne negatív irányban nyilvánuljon meg.

Az identitástudat szintjeit a helymarketingben (település-ország viszonylatban) az úgynevezett 3M képviseli, amelyek egymásra épülnek.

4. táblázat. A 3M

<i>Kognitív identitás (ismeretek)</i>	<i>Affektív identitás (érzelmek)</i>	<i>Akció identitás (tettek)</i>
1. M: Megismeri → települését, országát	2. M: Megszereti → települését, országát	3. M: Megvédi → települését, országát

Forrás: a szerző saját szerkesztése

Egy 21%-os kognitív nemzeti identitás nem tartja vissza a hallgatót attól, hogy adott esetben egy magát határozottan nemzetinek deklaráló kormány (párt) ellen – és ne mellette – tüntessen. És ez komoly akadálya lehet a magyar kormány tudatos nemzetállam-építési és -erősítési politikájának, annál is inkább, mert ez a magyar fiatalság „krémjében” tapasztalható. Egy átlagos hallgató, aki a Corvinus Egyetem előtt gyülekezik a kormány elleni tüntetésre, átlagosan 1/5 tudással rendelkezik, és 4/5 tudással nem rendelkezik, amiből a magyar magyar lenne, eltekintve a nyelv használatától. Egy franciától vagy egy zulutól ugyanis nem várható el, hogy tudja, ki fordította magyarra a Bibliát.

Mivel az alap- és középfokú oktatásban a magyar identitást hordozó történelmi, kulturális, nyelvi, zenei, irodalmi és földrajzi ismeretek jelen vannak, s az egyetemista fiatalok mind leérettségiztek, ez az elgondolkodtató ismerethiány a gyors felejtés eredménye. A gyors felejtés okát a magam részéről egyrészt a motiváció- és érzelemmentes „magolós” tanulásban, másrészt az információs robbanás legintenzívebb szakaszával, a mobilinternet világával átrendeződött szerkezetű tudásban vélem felfedezni.

Az új tudás

Ha a történelemben visszatekintünk, azt látjuk, hogy minden idős generáció kárhoztatta a fiatal generációt annak újmódi szokásai miatt, s hogy a régi értékeket nem becsülik. Féltették a „magyar” jövőt. Most is ez a helyzet. A fiatalok ugyanis nem tudatlanok, a mobilinternet-alkalmazások világában a „Z” generáció sokkal erősebb, mint az „Y, X” generáció, nem is említve a 60-on felüli BB generációt, amely a jelenlegi egyetemi tanárok zömét adja. A karrierhez a kor szellemének megfelelni tudó tudásra van szükség, ami manapság a mobilalkalmazások tudása. A múlt századok tudása, olyan dolgokra vonatkozva, mint a dolmány, gereben, guzsaly, löcs, parlag, rokka, sut, szín, szolgafa stb. a technológiai fejlődéssel már kiment a divatból és a használatból – ami természetes folyamat. Újak jelennek meg, mint az app, blog, cset, lájk, pin, podcast, poszt, szelfi, troll, tvít stb. De mi az, amit csak a magyar tudhat? Bezerédy Imre, Vak Bottyán, Zrínyi Ilona; Eger, Kalocsa, Csíksomlyó; gulyás, tarhonya, slambuc; Kabos Gyula, Jávör Pál, Karádi Katalin; Jókai, Móricz, Nyírő; Ady, Kosztolányi, Csokonai; Kincsem, Puskás, Rubik, Ybl, Makovecz; Hortobágy, Szigetköz, Ormánság, Kalotaszeg, Hargita, Karancs. És folytathatnám a végtelenségig: ettől vagyunk magyarok, hogy az ilyen fogalmak, nevek tartalmát, jelentését, történetét ismerjük. Egy átlag kínai, egy flamand vagy egy vallon nem ismeri, mint ahogy egy átlag magyar sem nagyon ismeri Flandria vagy Vallónia kultúráját, történelmét.

Ha és amennyiben a jövő Európája a nemzetállamoké marad, nyilvánvaló, hogy jelentősége van a nemzetállami tudatnak, amitől lengyel a lengyel, német a német és orosz az orosz – nem csak a nyelvet beszélő személy.⁷

A 21. századig egy művelt ember tudása elért egy kisebb könyvtárszobában, pár száz kötet könyv formájában. Ma a világ összes tudása elér bárkinek a kezében vagy a zsebében, mert a mobilkészülékével hozzáférhet. Ez átrendezi a tudás szerkezetét. A művelt embert évszázadokon, évezredekken át művelt emberré tévő lexikális tudás látóhatára a végtelenségig kitérült az interneten; és bárkinek a birtokában van – másodpercek alatt –, aki ebből a végtelen tudástárból bármit meg

⁷ Az 1960-as években történt egy pesti villamoson. Két pesti srác, két mindenkibe belekötő „huligán” ült az egyik villamoskocsiban, amikor felszállt egy testes nőszemély két teli bevásárlószatyorral a kezében, s súlyos léptekkel végigment a villamoson egy üres ülőhelyig. Az egyik huligán az asszonyra megjegyzést téve, így szólt a másikhoz: „Mint komor bikáé, olyan a járása.” Vagyis Arany János Toldijából idézett. Mire a másik visszaszólt neki, kvázi megdorgálva barátját a közönséges, udvariatlan megjegyzésért – ugyancsak Arany Jánostól idézve: „Szép öcsém, be nagy kár, hogy apád paraszt volt, s te is az maradtál!” Vagyis még az utcai beszélősök és kötekedések szintjén is megjelent a magyart magyarrá tévő kognitív identitás. Sajnos ez már régen a múlté, a klasszikus magyar irodalmi, kulturális értékekről a fiatalok mindennapi kommunikációjában egy újkéletű szólással élhetnek: „Kevés, mint Győzike Show-ban a Goethe-idézet.”

akar tudni. Mondhatnánk: nincs is szükség lexikális tudásra, az holt tőke, inkább olyan mobilapplikációs készségekre van szükség, amelyekkel az éppen szükséges tudást könnyen, gyorsan és célszerűen strukturálhatjuk. Ezzel a hathatós érveléssel szemben én csak két megjegyzést tudok felhozni: rendben, de mi van, ha elektromos áram híján egyszer nem tudjuk feltölteni a mobiljainkat? Vagy mi van a fizikai valóságban folytatott beszélgetések során – legyen az baráti társaság, hivatalos diskurzus, párkapcsolat vagy állásinterjú –, nem lehet lépten-nyomon a mobiltelefonra hagyatkozni, a megfelelő szavak, kifejezések, adatok kikeresése vagy értelmezése céljából. Természetesen a jövőkutató erre azt mondja: közel az idő, amikor nincs szükség kikeresni semmit, csak rágondolunk az illető fogalomra, s az agyunkba ültetett chip segítségével tudatunkban megjelenik mondjuk a Wikipédia ismeretanyaga az illető fogalomról. Így nem lepleződhet le lexikális tudatlanságunk sem.⁸ Kérdés, hogy meddig ember az ember? Egy agyba épített chip elég rövid póráznak tűnik.

A tanulás

Miért van az, hogy a „Z” generáció egyetemista tagjai egy-két éven belül totálisan elfelejtik a középiskolai irodalmi, történelmi, földrajzi ismereteiket? Azért, mert magolnak, a tudatos agykéregnek parancsba adják, hogy ezt és ezt meg kell jegyezni. Akinek nem kell használnia a szinusz-, koszinusztételt, a valószínűség-számítás képleteit, a kémiai, fizikai törvényeket leíró képleteket munkája közben, szintén totálisan elfelejti ezeket pár évvel az érettségi után. Hogyan lehet megtanulni valamit úgy, hogy megmaradjon az ismeret?

Erre egy világhírű magyar agykutató professzor, Freund Tamás és munkacsapata keresi a választ. A mai világban naponta millió információ jut el látás, hallás, szaglás, tapintás révén érzékszerveinkhez. Látjuk az előttünk haladó autó rendszámát, de pár másodperc múlva már el is felejtjük. A bevásárlóközpont parkolójában egy-két óra elteltével még emlékszünk, hol parkoltuk le az autónkat, de hogy múlt szombaton hol, arra már kevésbé tudunk visszaemlékezni. Memóriánk tehát szelektív. Viszont nem csak olyan dolgokra emlékszünk, amit valamiért nagyon megtanultunk. Van olyan is, hogy csak egyetlen másodpercig tartott

⁸ Pár évvel ezelőtt *Afrika-prognózis* címen írtam egy tanulmányt a *Polgári Szemlé*-be. A cél az volt, hogy az afrikai országok társadalmi, nemzetiségi inhomogenitását tárjam fel egy mutató segítségével, s a bevezetésben – mintegy mellékesen – megjegyeztem, hogy az afrikai kontinens ennyi és ennyi millió négyzetkilométer. A tanulmány kéziratát egy geográfusnak, egy igazi tudosnak, Probáld Ferencnek is elküldtem lektorálásra. Az egyik megjegyzése az volt: „Pista, ne a Wikipédiából vedd az adatokat. Afrika területe ennyi és ennyi millió négyzetkilométer!” Szégyenkezve vallottam be magamnak, hogy valóban, írás közben a Wikipédiára kattintva írtam be a pontatlan adatot Afrika területét illetően!

egy érzékelés, de életünk végéig nem felejtjük el. Miért? – teszi fel a kérdést Freund Tamás. Mi határozza meg, hogy a napi millió információ közül mi az, ami megmarad a tudatunkban, és miért?

A tudatos agykéregben megmaradó, érzékelt információ az emlékkép vagy szinapszis. Ez nem más, mint egy idegsejtnyúlvány kapcsolat, amely idővel szét-kapcsolódik – vagyis az emlékkép elhalványul, majd eltűnik a tudatunkból, a tudatos agykéregből. Minden idegsejt számtalan tüske-gyöngy végződéssel rendelkezik, agyunk kapacitása milliárdszor tízezres nagyságrendű, gyakorlatilag végtelen, s amikor érzékelünk valamit, tüske-gyöngy kapcsolatok keletkeznek egy bioelektromos kisülés során. Egy-egy érzékelés hatására kialakulhat pár száz, pár ezer vagy pár millió tüske-gyöngy kapcsolat, vagyis emlékkép. Minél kevesebb, annál hamarabb merül feledésbe az emlékkép, minél több, annál tartósabb. A kutatók azt keresték, mi határozza meg, hogy egy-egy bioelektromos kisülés (érzékelés) hatására milyen erős intenzitású lesz az emlékkép?

Úgy találták, hogy ezt bizony nem lehet tudatosan szabályozni. Hiába határozom el, hogy megjegyzek valamit, nem az én tudatom dönt, hogy tényleg képes vagyok-e megjegyezni, hanem a tudatalatti. Ezért nem szokott hathatós lenni a magolás, amikor tudatosan kényszeríteni akarom az agyamat, hogy megjegyezzen valamit. Ideig-óráig, egy-két hétig, hónapig, jobb esetben talán egy évig is megjegyzem, de ha nem kap erősítést időről időre, menthetetlenül elfelejtem a tudatos tanulás eredményeként létrejött emlékképeket. Adott esetben a Petőfi-, Radnóti-, József Attila-költemények már-már szállóigévé vált verssorai is erre a sorsra jutnak.

A tudatalattinkban található szabályozó (*pacemaker*) sejtek döntenek el, hogy egy-egy érzékelés százszoros, ezres, százezres vagy milliós nagyságrendű tüske-gyöngy kapcsolattal rögzüljön a tudatos agykéregben! Már ez is óriási tudományos eredmény volt, de Freund Tamásék továbbmentek. Minek a hatására „döntenek” így vagy úgy a tudatalatti tartományban működő pacemaker sejtek? A kutatás során négy hatást azonosítottak, amelyek befolyásolják a tudatalatti pacemakerek működését.

(1) Az első és legfontosabb az *emóció*, az érzelem. Valamely pozitív vagy negatív érzelmi hatás alatt érzékelt információk sokmilliós tüske-gyöngy bioelektromos kisülést és ezzel tartós emlékképet generálnak, még ha az érzékelés rövid és egyszerű is volt.

(2) A második az *aktivitás*. Ha valamely érzelmileg kellemes cselekvés vagy történet közben rögzül az információ, szintén tartós emlékkép keletkezik. Erre mondja Kung Fu-ce tanítása, hogy „mondd el, lehet, hogy elfelejtem; mutasd meg, lehet, hogy megjegyzem; engedd, hogy csináljam, és megértem”.

(3) A harmadik az *információhoz jutás nehézsége*; és ez az internet korában eltűnni látszik, mert szinte bármilyen információ viszonylag könnyen megszerezhető. Az olyan tudás, amelyet csak nehezen szerzünk meg, kitörölhetetlenül bevésődik emlékezetünkbe.⁹

(4) Végül a negyedik faktor, amely tudat alatt aktiválja a pacemaker sejteket, nem más, mint – és most fogódzkodjunk meg – *a nemzeti identitás*.

A kognitív nemzeti identitás és a kreativitás

A magyar neurobiológus-csoport kutatási eredményeinek tükrében az oktatást, és nem az egyetemi, hanem az alapfokú és a középfokú oktatást, ahol lehet, (1) érzelmi hatásokat kiváltó, katartikus művészeti alkotások bevonásával kell megvalósítani. Legyen ez képzőművészeti alkotás, festmény, szobor, épület, irodalom, történelem, filmművészet. A katartikus élmény által generált amúgy is erős emlékképek bioelektromos tüske-gyöngy kötéseit a tudatalatti pacemaker mechanizmus megszászszorozza, ha a tanulók maguk is (2) aktívan részt vesznek annak előállításában. A digitális közösségek mellett elengedhetetlen az élő kisközösségek fenntartása. Ilyen aktivitás a színjátszás, a néptánc, a cserkészlet, a művészeti szakkörök és alkotótáborok, a sportkörök, a kórus, az ének, a zene¹⁰ és a játék. Bele kell érteni a felnőtt kori játékot is, amiről G. B. Shaw azt mondta, hogy „nem azért felejt el az ember játszani, mert megöregszik, hanem azért öregszi meg, mert elfelejt játszani”. A tudáshoz jutás nehézségét (3) a játék, a kvíz és a vele járó játékelmény közvetítheti. Végül (4) a nemzeti

⁹ Az 1980-as években, amikor még nem volt internet, egy cikksorozatot írtam a *Műzsák* című irodalmi magazinba a hobbim témakörében, a görög mitológiából. A 12 olimposzi istent – úgy döntöttem – lerajzolom néhány vonással, egy-egy ismert ókori szobor nyomán. Napokig jártam a Szépművészeti Múzeum könyvtárába, és legalább 20 kötetet néztem végig, míg megtaláltam a megfelelőnek tűnő szoborprofil az összes istenről. Így a mai napig nem feledek, hogy Praxitelész Hermész az Olümpia Múzeumban, Leókharsész „belvederei” Apollónja a Vatikáni Múzeumban, „versailles-i” Dianája a Louvre-ban, a „knidoszi” Démétér a British Múzeumban van, és így tovább. Ha internetről több tucat azonnali képtalálat közül válogatom a képeket, biztos, hogy nem emlékeznék rá.

¹⁰ Az ének-zene olyannyira egyesíti az emóciót és az aktivitást, hogy a középkori egyházi iskolák ösztönösen felismerték tudás- és kreativitásnövelő hatását. Ismerős a kifejezés? Triviális = egyszerű, elemi. A régi iskolarendszer alsó tagozata volt a *trivium* három tantárgya: a grammatika (hogy helyesen tudjunk beszélni), a retorika (hogy szépen tudjunk beszélni) és a dialektika (hogy meggyőzően tudjunk érvelni) – ennyi kell az érvényesüléshez. A felső tagozat a *quadrivium* – négy tantárggyal: az aritmetika (hogy tudjunk számolni), a geometria (hogy tudjunk tájékozódni a világban), az asztronómia (hogy ismerjük a világot) és a muzsika (hogy kreatívak legyünk).

értékeket (jelen esetben a magyar irodalmat, a magyar történelmet, a magyar kultúrát és a magyar földrajzot) az egyes alkotásokhoz, alkotókhoz, jelentős alakokhoz, szokásokhoz, helyekhez kapcsolható erkölcsi és etikai tanításokat hordozó élményeken át kell oktatni lehetőleg interaktív módon. Kirándulások, látogatások, túrák, történelmi filmek révén.

A fentiekből nyilvánvaló, hogy akinek sok tartós, sokmillió idegsejt tüske-gyöngy kapcsolattal rögzített emlékképe van, az kreatívabb személyiség, mint akinek kevesebb van. Olyan ez, mint a legókocka. Akinek kevés kockája van, az primitív formákat tud belőle építeni, akinek sok, az bármilyen bonyolult struktúrákat képes felépíteni belőlük. A felsőoktatás szintjén, ha már az alap- és középfokon érzélem, katarzis és interaktivitás nélkül magolták be a „nemzeti” ismereteket a fiatalok, még mindig adott a lehetőség arra, amit jómagam is próbálok erőltetni a hungarikumok és nemzeti örökségvédelem tantárgy egyik képzési céljával (2. táblázat, 7. kompetencia): rádöbbeneni őket, hogy ha ezeket az ismereteket érzelmekkel, erkölcsi és etikai tanítással elsajátítják – kreatívabb egyéniségek lesznek. Ez olyan érték a mai világban, amely internetről nem sajátítható el, s talán kellőképpen motiváló hatású is. Ha ismered (netán szereted, sőt kész vagy megvédeni) a lakóhelyedet, a hazádat, akkor te kreatívabb személyiség leszel, mint amilyen akkor leszel, ha nem rendelkezel nemzeti identitástudattal. Tudniillik, ha az ember kötődik érzelmileg egy helyhez, a szülővárosához vagy a hazájához, akkor bármilyen információt hall azzal kapcsolatosan, azt megjegyzi, mégpedig – az emocionális töltet miatt, tudatalatti parancsra – tartósan.

A film

A magyar nemzeti identitás oktatása, erősítése megkívánja tehát az iskolai kirándulásokat Magyarországon, hogy a fiatalok interaktívan, érzelmi élő közösségekben kerüljenek kapcsolatba kulturális, művészeti földrajzi értékeinkkel.

Meggyőződésem, hogy a magyar történelmet nem elsősorban évszámok és tudományos értékelések kivonatolásával, hanem vizuálisan kell oktatni, de nem elsősorban dokumentumfilmekkel, hanem olyan romantikus, a fiatalság érdeklődését lekötő képes történetekkel, amelyeknek erkölcsi, etikai tanításuk van, és katartikus érzelmi élményt képesek közvetíteni. A BB¹¹ generáció ilyen történelmi filmélményei az első magyar történelmi mozifilmek, mint a *Rákóczi hadnagya* (Bán Frigyes: 1953) és a *Föltámadott a tenger* (Ranódy László: 1953), valamint a BB generáció „kurucos” tudati nevelését ellátó tévésorozat, *A Tenkes*

¹¹ *Baby boom* = Magyarországon az 1950-es években, a Ratkó-korszakban született nemzedék, amikor a megszigorított abortuszszabályok miatt ugrásszerűen megnőtt a születések száma.

kapitánya (Fejér Tamás: 1963). Ezenkívül Várkonyi Zoltán három nagyszabású mozifilmje: Jókaitól *A köszívű ember fiai* (1964), az *Egy magyar nábob* és a *Kárpáti Zoltán* (1966), valamint Gárdonyitól *Az egri csillagok* (1968). Ezeken kívül megemlíthető még Szinetár Miklós 12 részes sorozata Móricz Zsigmond *Rózsa Sándor*-járól (1971) és Zsurzs Éva 7 részes sorozata Mikszáth Kálmán *Fekete városáról* (1971), valamint Sára Sándortól a *80 huszár* (1978) és legutóbb Goda Krisztinától a *Szabadság, szerelem* (2006). 2018-ban az Amerikából hazatért Vajna András döntött Bán Mór új szemléletű történelmi regényeire alapozva egy *Nándorfehérvár* témájú nagyjátékfilm előkészítéséről.

Belátható azonban, hogy magyar történelmi témájú nagyjátékfilmek még a legnagyobb állami támogatás idején, az 1960-as években is csak kétféleképpen készülhettek. Forgalmazásukból a magyar közönségre számolva nem térülhet meg a költségvetésük. Így a magyar fiatalok nem vizualizálhatják a saját történelmüket úgy, ahogy az amerikai vagy nyugat-európai nemzetek fiataljai.

Ezen a ponton említhető meg, hogy hála a legendás magyar kreativitásnak (amely mögött ott áll az erős nemzeti identitástudat), felmerül egy olyan lehetőség, amellyel a hagyományos mozifilmeknél nagyságrendekkel kisebb költségvetéssel készülhetnének magyar történelmi témájú (tehát tömegjelenetekkel, csatákkal, földrajzi tájakkal színesített) nagyjátékfilmek. Ez pedig a digitális animáció, amely minőségében kezdi megközelíteni a mozifilmek által nyújtott képi élményt. A Történelmi Animációs Egyesület Baltavári Tamás történelem-tanár és rendező irányításával már számos csatajelenet animált dokumentációját készítette el történelmi rövidfilmek formájában, kifejezetten oktatási célra. A magam részéről ebben látnám azt a kitörési pontot, ahol a magyar történelmi, kulturális identitás leginkább közvetíthető lenne a fiatalság felé: nagyjátékfilmen, romantikus történet keretében, viszonylag olcsón.

A teljesség igénye nélkül, néhány, a magyar történelmen végig vonuló példa olyan forgatókönyv-javaslatokkal, amelyek romantikus, szerelmi történetek bevonásával képesek bemutatni egy-egy korszakot: *Magna Hungária* (Hunor és Magyar története Komjáthy István: *Mondák könyve* alapján); *Botond* (a honfoglalás és a kalandozások kora és az ősmagyar hitvilág a Kisasszony – Szépasszony – Kara-asszony /karácsony!/ – legendái alapján); *Csanád* (István király élete és szerelmei Kós Károly *Országépítő* című regénye alapján); *Alpár, ne hagyd el!* (romantikus történet az István halála utáni időkből, Herczeg Ferenc *Pogányok* című regénye alapján); *Édua* (Kun László élete és szerelmei Szentmihályi Szabó Péter *Édua és Kun László* című regénye alapján); *Tatárok* (IV. Béla élete Hunyady József *Aranyhorda* című regénye alapján); *Toldi* (Toldi Miklós, Nagy Lajos kora, a magyar nagyhatalom idején Arany János *Toldi* című elbeszélő költeménye alapján); *Vágjad fiam Forgács!* (Erzsébet és Mária királynék szerelmei az Anjou-kor végi Magyarországon Szentmihályi Szabó Péter *Haláltánc* című regénye alapján);

Rozgonyiné (a Zsigmond-kori Magyarország Szent Györgyi Cicelle legendája nyomán); *A föld félelme* (a Hunyadi család véres története Bán Mór regényciklusa nyomán); *Kinizsi* (a legyőzhetetlen magyar hadvezér élete Tatay Sándor azonos című regénye alapján); *A legszebb magyar asszony* (Széchy Mária élete Takács Tibor *Széchy Mária, a fekete rózsza* című regénye alapján); *Ördögszekér* (a bűbájosság hírében álló Báthory Anna és Bethlen Gábor élete Makkai Sándor azonos című regénye alapján); *Örzsé leányasszony* (a Bocskai-féle szabadságharc Fehér Tibor *Hajdúk kapitánya* című regénye alapján); *Munkács* (Zrínyi Ilona és a Zrínyiek, Rákócziak élete Passuth László *Sasnak körme között* című regénye alapján); *Szól a síp* (a Rákóczi-szabadságharc több nézőpontos története Szász Imre azonos című regénye alapján); *Júlia és Zsuzsanna* (béri Balogh Ádám életregénye Vitányi János *Balogh Ádám a nevem* című regénye alapján); *A löcsei fehér asszony* (a Rákóczi-szabadságharc idejéből Jókai regénye alapján); *Életünket és vérünket* (a hétéves háború és a magyar huszárok legendája Donászy Ferenc azonos című regénye alapján); *Mária főhadnagy* (az 1848–49-es szabadságharc Lebstüch Mária élete tükrében); *Csillagosok, katonák* (Stromfeld Aurél élete és a Tanácsköztársaság honvédő háborúja a magyar hadsereg utolsó dicsőséges napjaival Földes Péter *A túlsó partról* című regénye alapján).

A filmekben a keretet adó romantikus, szerelmi történetek mellett mindig meg lehet és meg kell találni a mához szóló üzenetet, a nemzetállam megmaradásának, fenntartásának céljával és igényével. Így például Herczeg Ferenc *Pogányok* című regényének cselekménye akkor játszódik, amikor az István király által megvakított Vazul három fia – Levente, Endre és Béla – a Vata-féle pogánylázadás idején, 1045-ben visszatér a száműzetésből, s a keresztényellenes Levente, akit a lázadók trónra akartak juttatni, meghal. Herczeg Ferenc így fogalmaz:

„[...] Leventével együtt meghalt a magyarok Öreg Istene is. Levente volt az utolsó Árpád, aki áldozott neki a dombokon. Ezentúl senki sem áldoz már neki, nem is lesz a szabad urak istene, csak a bujdosó koldusoké [...]. És meghalt az ősi magyarság is. Sohasem lesz többet szabad a magyar, mert sorsát nem a tulajdon akarásával fogja intézni, hanem oltárok előtt térdepelve és a népek tanácsában [az EU-ban – T. I.] furfangoskodva fogja kikönyörögni.”¹²

A török kori megfilmesített regényekhez is található jelenkori kapcsolódás az uniós „kerítéses” határvédelem terén, miszerint: „Magyarország a kereszténység pajzsa és a nyugati civilizáció védője.” Ezt II. Pius pápa (Enea Silvio Piccolomini 1405–1464) írta Frigyes császárnak 1459-ben, utalva Hunyadi János és Szilágyi Mihály törökellenes harcaira és a nándorfehérvári, 1456. évi nagy győzelemre.

¹² Herczeg Ferenc: *Pogányok*. Budapest, Osiris, 2000.

Hungaria est christianitatis clipeus - idem regnum totius christianitatis clipeus. Bán Mór regényírónk a Hunyadi-ciklusában tudatosan von párhuzamot a középkori és jelenlegi magyar–uniós viszonyok, karakterek között.

Consolatio¹³

A 20. század elején, a magyar vidéken volt már igen alacsony a nemzeti identitástudat, ahogy Móra Ferenc egyik novellájában megörökítette, amikor a szegedi tanyavilágban 50 pengőssel akart fizetni, de nem tudott senki olyan nagy pénzből visszaadni, s egy legényt biciklivel be kellett küldeni a városba, hogy felváltsa:

- „Mielőtt borítékba tettem volna a bankót, megmutattam rajta a legénynek Rákóczi vezérő fejedelmünk képét:
- Ki ez, fiam?
 - Tudja az Isten – vont vállat – alighanem király, ugye bizony?
 - Rákóczi Ferenc. Tudja tán, ki volt az?
 - Tudja az Isten – mentegette magát – nemigen vagyok én az ilyesmikkel beismerkedve. Persze rosszabbul is járhatott volna a felséges fejedelem. Egy öregebb gazdát megkérdeztem, hallotta-e már, ki lesz most a követ?
 - Hallotta a ménkű.
 - Hát eddig ki volt a maguk követe?
 - Tudja a ménkű.
 - De csak látta valamikor öt esztendő alatt?
 - Látta a ménkű.”¹⁴

S ez után mégis felnőttek generációk, akik a II. világháborúban, majd 1956-ban olyan erős affekciós és akciók nemzeti identitással rendelkeztek, hogy képesek voltak életüket is feláldozni a magyarságért.

A Budapesti Corvinus Egyetem *Hungarikumok és nemzeti örökségtervezés*, valamint a Nemzeti Közzolgálati Egyetem *Hungarikumok és nemzeti örökségvédelem* elnevezésű kurzusaihoz 2019-ben elkészült egy egyetemi tankönyv is *Hungarikumok és nemzeti értékvédelem* címmel a Dialóg Campus kiadásában.¹⁵ Így elvileg az ország többi egyetemén is bevezethető lenne. A tantárgy oktatása azt a célt szolgálja, hogy rádöbentse az egyetemi fiatalságot arra, hogy a nemzeti értékek tudása milyen gazdasági, településmarketinges és kreativitáserősítő hatással bír, hogy olyan, sajnos ma már sokak szemében közhelynek számító kifejezést már ne is említsek, hogy *patriotizmus, hazaszeretet*.

¹³ Vigasz (latin).

¹⁴ Móra Ferenc: A magyar paraszt. In Móra Ferenc: *Véreim. Parasztjaim*. Budapest, Magvető, 1958.

¹⁵ Tózsza István (szerk.): *Hungarikumok és nemzeti értékvédelem*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.

Végezetül II. Rákóczi Ferenc emlékirataiból álljon itt egy ma is időszerű üzenet:

„Üzenem a jövőbeli gyermek nemzedéknek Magyarországon, hogy tiszteljék hazájukat és becsüljék, hogy ezen a földön élhetnek. Őrizzék meg értékeit és emlékeit. Beszéljenek róla úgy, mintha kincs lenne!”

Felhasznált irodalom

Herczeg Ferenc: *Pogányok*. Budapest, Osiris, 2000.

Móra Ferenc: A magyar paraszt. In Móra Ferenc: *Véreim. Parasztojaim*. Budapest, Magvető, 1958.

Tózsá István (szerk.): *Hungarikumok és nemzeti értékvédelem*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.

Jogforrások

2012. évi XXX. törvény a magyar nemzeti értékekről és a hungarikumokról